

Ivan Polanský bol v roku 1988 za vydávanie samizdatov odsúdený na dlhoročné väzenie

Knihy spisovateľa Dominika Tatarku sa v 80. rokoch mohli šíriť len v samizdatoch

PERZEKÚCIE

Okrem veľkého rizika, ktoré prinášala samotná výroba samizdatov, niesli najväčšie riziko perzekúcií, teda prenasledovania, ich distribútori. Tí, u ktorých boli samizdaty objavené, boli zväčša obvinení z nedovoleného podnikania, na prelome 40. a 50. rokov z protištátnej činnosti. Najdrakonickjšie rozsudky boli vynesené v 50. rokoch, kedy boli nájdené ilegálne tlačoviny dôkazným predmetom tzv. protištátnej činnosti a prítlačujúcou okolnosťou, v dôsledku ktorej vynášali súdy tresty dlhoročného žalára.

Perzekúcie režimu neustali ani v 80. rokoch, aj keď v oveľa miernejšej forme. K známym prípadom trestného postihu za vydávanie samizdatov patrí odsúdenie vydavateľa Ivana Polanského z Novej Dubnice. Štátna bezpečnosť vykonala začiatkom novembra 1987 v Polanského byte domovú prehliadku, pri ktorej objavili väčšie množstvo samizdatov. Polanský bol odsúdený na štyri roky väzenia nepodmienečne, avšak v októbri 1988 bol na základe amnestie prepustený na slobodu. K tomu prispela aj medializácia prípadu v zahraničí a podpisová akcia za jeho prepustenie, ktorú podpísalo takmer 4000 ľudí. Okrem toho sa na podporu Polanského zjednotili aj všetci významnejší vydavatelia samizdatov v bývalom Československu. Takmer stovka vydavateľov založila Výbor na ochranu Ivana Polanského,

ho, v rámci ktorého požadovali, aby bol buď Polanský prepustený, alebo aby režim uväznil aj ich samotných.

Samizdaty výrazne prispeli k šíreniu myšlienok slobody a demokracie v období vlády komunistického režimu, čím podlamovali jeho kontrolu nad obyvateľstvom. Vydávanie samizdatov skončilo zároveň s pádom komunistického režimu a nastolením politickej plurality a občianskych slobôd, vrátane slobody na voľné šírenie informácií.

CHCEŠ VEDIĎ VIAC?

Odporúčané webstránky:
www.upn.gov.sk; www.enrs.eu

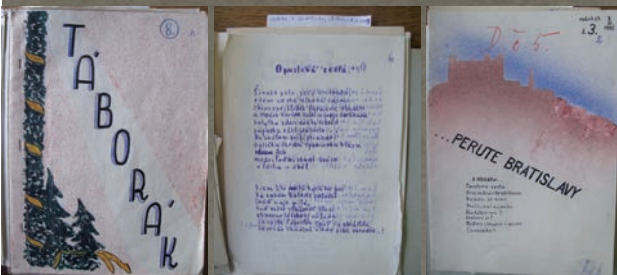
• **tasr** •

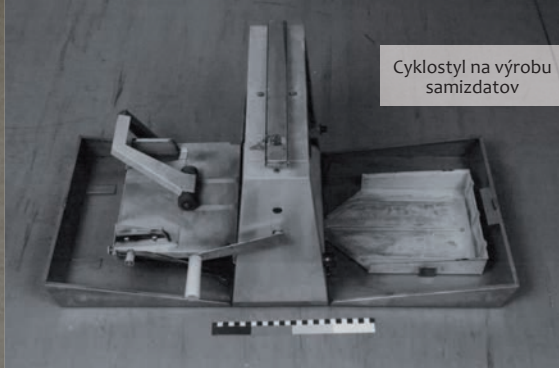
SAMIZDATY

Termín „samizdat“ označuje tajné vydávanie a rozširovanie kníh a časopisov, ktoré boli z rôznych dôvodov, najmä politických či ideologických, zakázané a nemohli byť vydávané legálne. Keďže v období komunistickej totality nesmela v Československu vychádzať literatúra, ktorá sa akýmkoľvek spôsobom odklášala od oficiálnej štátnej ideológie, prípadne jej priamo protirečila, medzi ľuďmi bol po tlačovinách ponúkajúcich nezávislé informácie veľký dopyt. Popri ilegálnom dovoze literatúry zo zahraničia bolo ďalšou možnosťou jej svojpomocné rozmnožovanie a prepisovanie. Samizdaty vznikali najmä v prostredí kresťanského disentu, ale vydávali a šírili ich aj občianski aktivisti.

Prvé samizdaty vznikali už v 40. rokoch

Cyklostyl na výrobu samizdatov

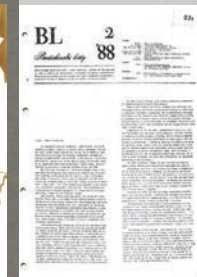
Materiály na výrobu samizdatov

Vydavatelia ukryvali samizdaty vo svojich domoch

Ukážka samizdatov vydávaných v 80. rokoch

SAMIZDATY AKO SÚČASŤ ODPORU PROTI REŽIMU

Samizdaty boli z pohľadu režimu mimoriadne citlivým miestom, pretože prelamovali komunistickú cenzúru a šírili informácie, ktoré by režim rád zamlčal. Ako také boli fenoménom vo všetkých krajinách strednej a východnej Európy, v ktorých vládol komunistický režim. Napokon aj samotné slovo samizdat sa zrodilo v sovietskom Rusku. Ruský disident Vladimir Bukovskij charakterizoval fenomén samizdatov nasledujúcimi slovami: „Píšem to sám, upravujem sám, cenzurujem sám, uverejňujem sám, rozdeľujem sám a trávim čas vo väzení za to sám.“

Na Slovensku začali prvé samizdaty vznikať už počas 40. rokov a súviseli s nástupom povojnového režimu tzv. ľudovej demokracie v roku 1945. Na stránkach ilegálne vydávaných tlačovín boli kritizovaní najmä sovietsky vodca Stalin, prezident Edvard Beneš či praktiky komunistov derúcich sa k moci. Viaceré samizdaty požadovali štátnu samostatnosť Slovenska, nastolenie skutočne demokratického režimu alebo stredo-európsku federáciu viacerých štátov. Tieto samizdaty vychádzali najmä v prostredí študentov. V 50. rokoch počet vydávaných samizdatov poklesol, keďže tisíce odporcov režimu sedeli vo väzení alebo emigrovali.

K najväčšiemu rozmachu vydávania samizdatov prišlo počas druhej polovice 70. a predovšetkým v 80. rokoch. Bol to je-

den z dôsledkov helsinského procesu spolupráce a bezpečnosti v Európe, v rámci ktorého sa otvorila otázka dodržiavania ľudských práv a náboženských slobôd, ako aj sloboda šírenia informácií. V kresťanskom prostredí hrala veľkú úlohu voľba pápeža Jána Pavla II. v roku 1978, ktorá posmelila kresťanských aktivistov, a preto v tomto prostredí vznikalo najviac samizdatov. Išlo najmä o náboženské časopisy a knihy, a **podarilo sa dokonca založiť niekoľko periodických časopisov**. Prvé samizdaty tejto kategórie vznikali na Slovensku v prvej polovici 70. rokov. V rokoch 1973 – 1989 vychádzalo približne 19 kresťanských samizdatov, z ktorých najvýznamnejšie boli *Náboženstvo a súčasnosť*, *Katolícky mesačník* a *Rodinné spoločenstvo*. Medzi najvýznamnejších autorov a vydavateľov patrili František Mikloško, Martin Lauko, Ján Čarnogurský, František Petráš či Ivan Polanský. Svoje samizdaty začali postupne vydávať aj tajne existujúce rehole. Okrem časopisov bolo veľmi populárne aj samizdatové vydávanie knižných publikácií.

Okrem náboženských samizdatov však vznikali aj samizdaty vydávané ľuďmi z občianskeho disentu. V tomto prostredí k najznámejším časopisom patrili *Kontakt*, *Altamira* či *Fragment*. K ich tvorcom patrili napríklad Ján Budaj, Oleg Pastier, Martin M. Šimečka, Ján Langoš a ďalší. Zároveň sa tu **šírili publikácie zakázaných autorov**, akými boli napr. spisovateľ Dominik Tatarka alebo román Georga Orwella 1984. Na rozhraní kresťanského a občianskeho sa-

mizdatu stáli časopisy *Hlas Slovenska* a *Bratislavské listy*. Popri týchto vychádzali aj ochránarske samizdaty venované otázkam ochrany životného prostredia, či výtvarné samizdaty v prostredí zakázaných výtvarných umelcov.

VÝROBA SAMIZDATOV

K najpoužívanejším metódam rozmnožovania samizdatov patrilo ich **prepísovanie na stroji**. Prepísaný text sa preklepával súčasne na niekoľko papierov uložených na sebe, pričom ich kvalita závisela od poradia. Na jedno preklepanie bolo týmto spôsobom možné vytvoriť 10 – 12 čitateľných kópií. Iným, pomerne rozšíreným spôsobom, bol **cyklostyl**. Pri tomto spôsobe sa pracovalo s voskovou blanou a bolo možné vytlačiť približne 1000 kusov kópií. Najefektívnejšou metódou bolo **použitie moderného ofsetového stroja**, ktorý predstavoval tzv. tlač z plochy, ktorá je dodnes najpoužívanejšou technikou tlače. Tajná cirkev začala túto metódu využívať v roku 1984, kedy sa podarilo prepašovať na Slovensko rozmontovaný ofsetový stroj z Holandska. Umiestnený bol v podzemí rodinného domu v Bratislave – Trnávke a štátna bezpečnosť ho nikdy neodhalila. Veľká tajná tlačiareň bola aj u rodiny Petrášovcov v Šenkviaciach. Väčšina vydavateľov si zabezpečovala materiály na tlač samizdatov svojpomocne a s vlastnými finančnými prostriedkami.